

CUMHURBAŞKANI ERDOğAN'IN YAKLAŐIMI BÖLGENİN UMUDU

AHMET UYSAL

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2018

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir Şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtılmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sok. No: 3 ankaya, ANKARA

Telefon: +90 850 888 15 20 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: info@orsam.org.tr

CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN'IN YAKLAŐIMI BÖLGENİN UMUDU

Yazar Hakkında

Ahmet Uysal

Prof. Dr. Ahmet Uysal, Arap Dünyası'nı ve bu bölgenin Türkiye ile ilişkilerini araştıran bir siyaset sosyoloğudur. 1972 Sakarya doğumlu olan Prof. Uysal, liseyi Sakarya'da tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü'nü bitirmiştir. Lisans üstü eğitimi için ABD'ye giden Prof. Uysal, yüksek lisans ve doktora derecelerini Güney Illinois Üniversitesi'nde almıştır. Türkiye'ye döndükten sonra Dumlupınar ve Eskişehir Os-mangazi Üniversitelerinde görev yapmıştır. Halen İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi olan Prof. Uysal, devrimden hemen önce Mısır'da yaşamış, Devrim Öncesi ve Sonrasında Mı-sır'da Türkiye İmajı adlı kitabı kaleme almıştır. Ayrıca, Toplumsal Hareketler Sosyolojisi başlıklı diğer bir kitabı da yayınlanmıştır.

Ocak 2018

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıması ve Tel Aviv'deki ABD Büyükelçiliğini bu şehre taşıma kararı Filistin'deki İsrail sorununu yeniden gündeme getirdi. Ortadoğu'nun tamamına etkisi olacak bu kararın ardından Türkiye çeşitli girişimlerle söz konusu karara tepkisini koydu. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısıyla İstanbul'da toplanan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üyeleri Doğu Kudüs'ü Filistin'in başkenti olarak tanıdı. Ayrıca Trump'ın Kudüs kararını reddeden karar tasarısı BM Genel Kurulu'nda 128 ülke tarafından kabul edildi. Ortadoğu'daki bu son gelişmeleri ve Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin diğer Arap ülkelerinden ayrı şekilde konumlanması ve Batı yanlısı tutumlarının gerekçelerini Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Başkanı Prof. Dr. Ahmet Uysal'a sorduk.

Veysel Kurt: Ortadoğu'da yaşanan son gelişmelere bakarak Arap Baharı sona erdi diyebilir miyiz, nasıl bir tablo ile karşı karşıyayız?

Ahmet Uysal: Diyemeyiz. Arap Baharı'nı oluşturan şartlar ortadan kalkmadıkça Arap Baharı veya diğer hareketlenmeler olacaktır. İnsanlar özgürlük, onurlu yaşama, eğitim, istihdam, belediye hizmetleri ve sağlık gibi hizmetler istemektedir. Arap devletlerinin çoğu bu temel konularda problem yaşamaktadır. Petrolü olan ülkeler bile demokrasi, özgürlük, istihdam ve hizmet konularında sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca Arap halkları belki de ilk kez özgürlüğün ve onurlu yaşamının tadına vardığı için bundan kolay vazgeçmeyecektir. Ama bugün öncelikle canını kurtarma derdine düşürülmüştür. Sürecin devam ettiğini düşünüyorum.

Veysel Kurt: Arap isyanlarıyla birlikte Arap coğrafyasında başlayan dağınıklık sanki yerini farklı somut ittifaklara bırakıyor. Bu süreci nasıl analiz ediyorsunuz, nasıl bir şey çıkacak karşımıza?

Ahmet Uysal: Arap dünyasında birkaç türden kamplaşma yaşanıyor. Demokrasi ve demokrasi karşıtları, İslamcı ve laik kamplaşmaları, İran karşıtları ve karşıt olmayanlar gibi. Katar ve Kudüs krizi gibi her yeni gelişme farklı kamplaşmalara yol açıyor ve mücadelelerin sonucuna göre durum netleşecektir.

Veysel Kurt: Suudi Arabistan, BAE ve Mısır neredeyse bütün Arap coğrafyasından ayrı düşen bir görüntü sergiliyor. İsrail'e yanaşıyorlar, size göre derdi ne bu ülkelerin? Rejimleri mi tehlikede? İran tehdidi tek başına açıklayıcı mı, ABD mi zorluyor? Ne dersiniz?

Ahmet Uysal: Rejimlerin demokrasi, İslamcılar ve İran'dan duydukları korku onları İsrail'e yaklaştırıyor. Aslında bu durum tabii ki daha çok gönüllü bir tercihtir. İran'ın tehditleri onları kısmen korkutuyor diyebiliriz. Ama demokrasiden ve İslami hareketlerden korkmaları gerekmiyor. Ayrıca İran tehdidi gerçek olsa bile iç politikalarında bunu bir dikkat dağıtma aracı olarak da kullanıyorlar. Rejimlerde önemli sıkıntılar yaşanıyor ama ciddi tehlikeyle karşı karşıya oldukları da söylenemez. Hem ülkeyi demir yumrukla yönettikleri için muhalefete pek fırsat olmuyor. Diğer yandan da petrol ve gaz gelirlerini sıkıştırdıkları oranda halka yansıtarak tansiyonu düşürebiliyorlar.

Veysel Kurt: Bu ülkeler ile İsrail arasında başlayan yakınlaşma gerçek mi? Ortak tehdit algısı olsa bile İran'a karşı nerede nasıl hareket edileceği konusunda anlaşabilirler mi?

Ahmet Uysal: Evet maalesef gerçek. Çünkü Körfez'deki yeni nesil prensler eski kimlik ve kültürel hassasiyetlerden uzak yaşıyorlar. Batı'nın kültürel ve eğitsel formasyonu ile yetişiyorlar. Buna en net örnek Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Demokratikleşmeden laikleşme projesi olarak özetlenebilir bu durum. İran tehdidi daha çok bahane olarak kullanılıyor. Esas olarak demokrasi ve İslami hareketlerden korkuyorlar. Bunların bir kısmı İhvan-ı Müslimin gibi siyasi hareketler. Diğer siyasi olmayan İslami hareketlere de olumlu baktıkları ve kolaylık gösterdikleri söylenemez. İran ortak tehdit diyerek İsrail'e yaklaşmayı meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Ama Trump'ın Kudüs kararında da görüldüğü gibi Arap halkları bu söylemi satın almıyor. Çünkü İsrail hala Arap kamuoylarında birinci tehdit olarak görülüyor. Bu rejimler İsrail ile normalleşmek istiyorlar ama kısa vadede oluşan Kudüs hassasiyeti dolayısıyla bu çok kolay değil.

Veysel Kurt: Biraz daha güncele dönersek BM'deki Kudüs oylaması önümüzdeki süreçte İslam dünyasını birleştirir mi? Çünkü farklı bir tutum takınmaları beklenen Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn bile Kudüs konusunda İslam dünyasından ayrışmayı göze alamadılar. Ya da bu sadece taktiksel bir adım mıydı?

Ahmet Uysal: Evet Kudüs krizi BM'deki oylamada İslam dünyasını birleştirdi. Tarihsel olarak merkezi önemdeki iki ülke Mısır ve Suudi Arabistan'ın zayıf ilgisine rağmen bu sağlandı ve bu tablo eksiklerine rağmen büyük bir başarıdır. Ancak İsrail'e yaklaşan bu ülkeler İslam dünyasından ayrışmayı göze alamadılar. Çünkü Suudi Arabistan kralı kendisinin kutsal mekânların hadimi olduğunu ifade ediyor. Mısır da Ezher Kurumu etrafında kendisini benzer konumda tanımlıyor. Yeni Suud yönetiminin İsrail'e yaklaşma konusunda samimi olduğu, Mısır'ın ise o kadar istekli olmamakla birlikte daha fazla İsrail'e yakın durmaya kendisini zorunlu hissettiği söylenebilir. Dolayısıyla taktiksel de olsa bütün İslam dünyasını birleştiren Kudüs konusunda bu ülkelerin çok ayak sürümleri de mümkün değildir.

“BAE Modeli FETÖ Projesinin Başa Geçmiş Hali”

Veysel Kurt: BAE bağlamında yoğunlaşan bir tartışma var. Küresel ölçekte Türkiye karşıtı hareketleri BAE'nin fonladığı yönünde iddialar dile getiriliyor. Buna en son somut gösterge olarak Medine'yi İngilizlere karşı savunan Fahreddin Paşa'ya saldırımları eklendi. Hem de bunu kutsal emanetler üzerinden yaptılar. Bunun sebebi ne sizce? Türkiye'nin yeniden Arap dünyasındaki popülerliği mi, yoksa kısa vadedeki stratejilerinin bozulmasından mı korkuyorlar?

Ahmet Uysal: BAE modeli FETÖ projesinin Arap dünyasında başa geçmiş halidir. İsrail ve ABD'ye teslim olarak bölgede güçlenen ve onların çıkarlarını öncelikle savunan harekettir. Dolayısıyla Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'nden başlayarak 15 Temmuz darbesi girişimine ve hatta zorda kalan FETÖ üyelerine destek olduğu yönünde haberler çıkıyor ve bu durum çok şaşırtıcı değil.

FETÖ ve BAE'nin bölgede Batı'ya teslimiyeti savunan model olarak bağımsızlığı ve hem kendisinin hem de komşularının güçlenmesini isteyen Türkiye modelinden rahatsız olmaları doğaldır. Aynı şekilde kendi sınırları içinde bağımsız hareket etmeye çalışan Katar'ı hedef almaları, Arapları güçlendirecek Arap demokratik devrimlerine karşı çıkmaları da bu yüzdendi.

“Türkiye-İran-Rusya İlişkileri Suriye’de Kanın Durmasını Sağlıyor”

Veysel Kurt: Bir de pozitif yönde seyreden Türkiye-İran-Rusya ilişkileri var. Özellikle Suriye bağlamında somut çıktılar oldu bu ilişkinin. İran'ın bölgedeki agresif politikası dikkate alındığında bu ilişkiyi neler bekliyor? Üç ülkenin makro politikaları açısından bakıldığında nasıl bir tablo ile karşı karşıyayız?

Ahmet Uysal: Türkiye dünyanın Suriye’de kanı durdurmaya isteksizliğini görünce (Cenevre görüşmelerinin hiçbir yere gitmediği görüldü) Rusya ile çatışmasızlık fikri üzerinden yeni bir dinamik süreci başlattı. İran alanda kazandığı için bu uzlaşmaya karşı çıktı ama Trump ve Körfez’de artan İran husumeti dolayısıyla fazla direnmeyerek sürece katıldı. Suriye halkının demokratik taleplerinin bastırılması için büyük güçler tarafından önünün açıldığını İran yeni anlıyor. Bu yüzden de alanda kazandığını masada kaybetmekten korkarak bugün Astana ve Soçi süreçlerine katılıyor. Rusya Suriye’de kazansa bile tek başına yeniden inşa edemeyeceğini biliyor. İran’ın ise böyle bir derdi yok. Ancak bizim açımızdan bu üçlü ile ilişkiler en azından çatışma ve kanın durmasını sağladığı, Suriye’yi bölünmeden kurtardığı için önemli. Herkes ABD ve Batı’nın kendi hoşlarına gitmeyen süreci sabote edebileceğini biliyor. Ama onların da barış için acelesi yok.

Veysel Kurt: En son İslam İşbirliği Teşkilatı ve BM zirvesinden çıkan kararlar Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın öncülüğünde oldu. Kuşkusuz bu tablo küresel ölçekte takip ediliyor. Türkiye açısından bakıldığında bu tablonun nasıl bir geri dönüşü olur?

Ahmet Uysal: Esas olarak ABD ve biraz da Avrupa Türkiye’yi sıkıştırmaya ve büyümesini durdurmaya çalışıyor. Ama ekonomik, toplumsal ve siyasi alanda güçlü bir enerjiyle Türkiye bunlardan çok da etkilenmeden yoluna devam ediyor. Türkiye Kudüs meselesinde sesi duyulmayan büyük çoğunluğun sesi oldu ve Trump’ın emrivakisine ciddi darbe vurdu. Bu tablonun geri dönüşünü ve izlerini Sudan’da gördük. Arap ve İslam dünyası başta olmak üzere dünya kamuoylarında karalanmaya çalışan ülkemiz ciddi bir prestij kazandı. Bunun ekonomik ve siyasi getirisi genel olarak olumlu olacaktır. Ayrıca zaten birçok alanda bizi sıkıştırmaya çalıştıkları için de dünyaya elimiz kolumuzun bağlı olmadığı yönünde ciddi mesaj vermiştir.

Veysel Kurt: Türkiye dış politikada hareket alanını genişletiyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Sudan, Çad ve Tunus ziyaretleri bu anlamda Türkiye açısından ne tür sonuçlar doğurabilir ve nasıl bir atmosfer üretebilir?

Ahmet Uysal: Sudan'ın Afrika'daki hacmi, verimli toprakları ve Kızıldeniz'deki dünya ticareti Arap dünyası açısından önemlidir. Türkiye için de Afrika'ya açılma ve Arap dünyasında ortaya çıkan yeni kamplaşmalar açısından önemlidir. Nitekim Sudan ile yapılan ikili anlaşmalar iki ülke açısından da önemlidir.

Özellikle Sevakin Adası'nın ticari, kültürel ve turizm merkezi olarak yeniden inşa edilmesi için 99 yıllığına Türkiye'ye kiralanması dikkat çekicidir. Bir diğer önemli nokta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ziyareti ile farklı bir potansiyelin bölgeye gitmesidir. Çünkü İsrail yanlısı Arap rejimleri kendileri gibi olmayan ülkelere baskı yapmaktadır. Çad da Afrika'nın göbeğinde –bizimle de derin tarihsel ilişkileri bulunan– altın, petrol ve uranyum gibi doğal zenginliklere bile sahip olmasına rağmen sömürüldüğü ve kötü yönetildiği için fakirlikten kurtulamayan önemli bir ülkedir. Türkiye'nin kalkınma tecrübesinden ve yatırımlarından yararlanması mümkündür. Türkiye de buradaki yatırımlarla kendi ekonomisine hammadde sağlayabilir. Tunus gezisi ise Arap Baharı'nın sembol ülkesi olması ve darbesiz yoluna devam etmesi açısından Kuzey Afrika'nın görece küçük ama önemli ülkesidir. Ziyaret ile hem ikili ilişkiler hem de demokrasi ve özgürlük mesajı teyit edilmiştir. Türkiye-Tunus ilişkilerinin gelişme potansiyeli güçlüdür ve ziyaret ilişkileri güçlendirecektir.

“ ORSAM Altyapı Olarak Büyüyecek ”

Veysel Kurt: Söyleşimizi yeni görevinize dair son bir soru ile bitirelim hocam. Önümüzdeki dönemde ORSAM neler yapacak, hangi konularla ilgileneceksiniz?

Ahmet Uysal: Teşekkür ederim. ORSAM çalışma alanını ve kadrosunu genişletecek. Daha öncekinden farklı şekilde altyapı olarak da büyüyerek Ortadoğu'ya gerektiği önemi verecektir. Yakın komşularımız Irak ve Suriye'den başlayarak Körfez bölgesi, Filistin meselesi, Mağrip ve Meşrik bölgeleriyle de ciddi şekilde ilgilenecektir. Bu bölgeler incelenirken çatışmalar, güvenlik, kalkınma, din, etnisite, milliyetçilik, siyasi ve ekonomik gelişmeler ile toplumsal-kültürel dinamiklere de bakılacaktır. Türkçe, Arapça ve İngilizce yayınlar ile bölgenin nabzını tutmaya çalışırken kurum içi araştırmalarının yanında Türkiye'deki Ortadoğu çalışmalarını destekleyecektir. Ayrıca bölgenin tanınması için dil eğitimi, seminer, staj, konferans ve sempozyum faaliyetlerimiz de olacaktır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

ORSAM مركز دراسات الشرق الأوسط

Center for Middle Eastern Studies

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (312) 430 26 09
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

f in t v
orsamtr